

“ความไม่เท่าเทียมในการเรียกค่าทดแทนตามกฎหมายครอบครัว”

นางอโนชา ชีวิโตโสภณ^๑

สภาพปัญหาความไม่เท่าเทียมในการเรียกค่าทดแทนตามกฎหมายครอบครัว (ต่อ)

จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง ดังกล่าว หากพิจารณาแล้วจะพบปัญหาเกี่ยวกับความเท่าเทียมกันในทางเพศ กล่าวคือ ในกรณีที่ไม่มีการหย่าหรือฟ้องหย่า กรณีชายผู้เป็นสามีเป็นผู้เรียกค่าทดแทนนั้น ผู้ถูกเรียกจะเป็นชายหรือหญิงก็ได้ และเป็นผู้ที่มาล่วงเกินภริยาตนในทางอนาจาร ซึ่งจากถ้อยคำที่ปรากฏจะเห็นได้ว่า ไม่ว่าภริยาตนจะยินยอมหรือไม่ สามีก็สามารถเรียกได้ อาจเป็นกรณีที่ภริยาไม่พอใจโดยภริยาสมัครใจยินยอม หรือกรณีที่ภริยาถูกบุคคลอื่นมาล่วงเกินทางอนาจารโดยภริยาไม่ยินยอม ย่อมเข้าเงื่อนไขที่สามีเรียกค่าทดแทนจากผู้มาล่วงเกินได้ตามบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว

ในขณะเดียวกัน บทบัญญัติกรณีภริยาเป็นผู้เรียกค่าทดแทน ระบุว่าผู้ถูกเรียกต้องเป็นหญิงอื่นเท่านั้น จะเรียกค่าทดแทนจากผู้ที่เป็นชายมิได้ สิทธิการเรียกค่าทดแทนของภริยาจึงแคบกว่าสิทธิการเรียกค่าทดแทนของสามี และขัดกับสภาพความเป็นจริงที่สามีอาจมีความสัมพันธ์ทางอนาจารกับเพศเดียวกันก็ได้ นอกจากนี้การที่กฎหมายระบุว่าผู้ถูกเรียกต้องเป็นหญิงอื่นที่มีความสัมพันธ์กับสามีในทางอนาจาร การที่ระบุว่ามีความสัมพันธ์กันนั้น น่าจะมีความหมายว่าทั้งสามีและหญิงอื่นสมัครใจยินยอมมีความสัมพันธ์กัน กรณีที่สามีของตนถูกล่วงละเมิดทางเพศโดยไม่สมัครใจ เช่น สามีถูกกระทำโดยสามีไม่สมัครใจ ภริยาไม่เรียกค่าทดแทนตามบทบัญญัตินี้ไม่ได้^๒

^๑ ประธานแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลฎีกา

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล การอบรมหลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๙ วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

^๒ ในเรื่องนี้ยังไม่มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาวางหลักไว้ชัดเจนว่า มีความสัมพันธ์ในทางอนาจาร ทั้งสองฝ่ายต้องสมัครใจหรือไม่ แต่ถ้าดูจากถ้อยคำน่าจะมีความหมายว่าทั้งสองฝ่ายต้องสมัครใจ ซึ่งเป็นการใช้ถ้อยคำแตกต่างจากกรณีสามีเรียกซึ่งน่าจะมีความหมายชัดเจนว่า กรณีสามีเรียกค่าทดแทนนั้น ภริยาจะสมัครใจหรือไม่สมัครใจก็สามารถเรียกได้อย่างไรก็ตาม กรณีภริยาจะเรียกค่าทดแทนกรณีสามีถูกล่วงเกินทางเพศ ภริยาอาจใช้บทบัญญัติในเรื่องละเมิดทั่วไปเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ หากสามารถพิสูจน์ได้ว่าการกระทำดังกล่าวเป็นละเมิดและทำให้ตนเสียหาย

นอกจากนี้ บทบัญญัติดังกล่าวยังเพิ่มเงื่อนไขกรณีเรียกราคาทดแทนขึ้นมา คือ การกระทำที่จะถูกรับค่าทดแทนได้ ต้องเป็นการที่หญิงอื่นมีความสัมพันธ์กับสามีในทำนองชู้สาวโดยเปิดเผยด้วย การกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวแปลว่า ภริยาไม่สามารถเรียกราคาทดแทนจากหญิงอื่นได้หากเป็นกรณีลักลอบมีความสัมพันธ์ทางชู้สาวโดยไม่เปิดเผย ซึ่งการกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวเพิ่มเข้าไปทำให้ภริยาที่จะเรียกราคาทดแทนตามกฎหมายดังกล่าวจะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า การมีความสัมพันธ์ทำนองชู้สาวนั้น กระทำโดยเปิดเผย ต่างจากกรณีสามีเรียกราคาทดแทนที่สามารถเรียกได้ แม้การมีชู้นั้นมีได้กระทำโดยเปิดเผย ทั้งที่การมีชู้ไม่ว่าจะแอบลักลอบกระทำหรือกระทำโดยเปิดเผยก็เป็นการละเมิดสิทธิของคู่สมรสอย่างร้ายแรง

อาจพิจารณาปัญหาความไม่เท่าเทียมในหลักการดังกล่าวได้จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกา เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๕๘๘/๒๕๖๑

ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง โจทก์ซึ่งเป็นภริยาโดยชอบด้วยกฎหมายมีสิทธิเรียกราคาทดแทนจากหญิงอื่นได้นั้น ต้องมีข้อเท็จจริงว่า หญิงอื่นแสดงตนว่ามีความสัมพันธ์กับสามีตนในทำนองชู้สาว “โดยเปิดเผย” หน้าที่น่าสืบให้ได้ความเช่นนั้นจึงตกแก่โจทก์ การที่โจทก์นำสืบว่า จำเลยได้มีความสัมพันธ์ฉันทชู้สาวกับ ช. สามีโจทก์ โดยได้ติดต่อกันทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ ส่งข้อความทางโทรศัพท์ ส่งข้อความ (Chat) ทางระบบเครือข่ายไลน์ มีการนัดหมายกันไปมีเพศสัมพันธ์กันตามสถานที่ต่าง ๆ และมีคลิปวิดีโอภาพการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างจำเลยกับ ช. รวมถึง ช. ได้ส่งดอกไม้ให้จำเลยเป็นประจำ และโอนเงินเข้าบัญชีจำเลย โจทก์ได้มีหนังสือร้องเรียนถึงพฤติกรรมจำเลยไปที่กรรมการผู้จัดการใหญ่ธนาคาร ก. เพื่อให้ตรวจสอบพฤติกรรมและตั้งกรรมการสอบสวนทางวินัยจำเลย แต่โจทก์มีตัวโจทก์มาเบิกความเพียงปากเดียวว่า จำเลยกับ ช. มีพฤติกรรมดังกล่าว แม้จำเลยยอมรับในรายงานกระบวนการพิจารณาว่า จำเลยมีเพศสัมพันธ์กับ ช. จริง แต่จำเลยก็ไม่ได้รับว่าตนเองอยู่ในฐานะภริยาอีกคนของ ช. หรือ ช. ได้มีพฤติกรรมยกย่องตนเองฉันทชู้สาวแต่อย่างใด ภาพถ่ายและคลิปวิดีโอโจทก์ได้มาจาก ช. ทั้งสิ้น โดย ช. เก็บไว้ในโน้ตบุ๊ก flash drive และ external hard disk ช. เป็นผู้อธิบายให้โจทก์ฟังว่าสถานที่ต่าง ๆ คือที่ใดแสดงให้เห็นว่า

การที่โจทก์รู้เห็นถึงความสัมพันธ์ของ ช. กับจำเลยเกิดจากคำบอกเล่าของสามีของโจทก์เอง ทำให้การกระทำของทั้ง ช. และจำเลยที่มีการแสดงออกโดยเปิดเผยจนเป็นที่รับรู้และเข้าใจต่อบุคคลอื่นไม่ ไม่ปรากฏพฤติกรรมการว่า ช. ได้เลี้ยงดูยกย่องจำเลยเป็นภริยา หรือแยกไปอาศัยอยู่กินด้วยกัน หรือพาจำเลยไปเปิดตัวต่อผู้อื่นในที่ชุมชน หรือพาไปตามสถานที่ต่าง ๆ แบบเปิดเผย ไม่มีการแสดงออกทั้งภาพถ่าย และการระบุสถานะในสื่อสังคมออนไลน์ ปรากฏต่อสาธารณชน ไม่มีพยานบุคคลอื่นที่รู้เห็นความสัมพันธ์ของบุคคลทั้งสองไม่ว่า พนักงานโรงแรม พนักงานรักษาความปลอดภัย บิตามารดา เพื่อนร่วมงานของจำเลยที่ ธนาคาร ก. ที่สาขาพญา เพื่อนร่วมงานของโจทก์ เพื่อนของ ช. ลำพังเพียงรูปถ่ายของ จำเลยกับ ช. ที่ไปมีเพศสัมพันธ์ตามสถานที่ต่าง ๆ และคลิปวิดีโอที่โจทก์ได้มาจากสามีตนเอง ไม่ใช่สิ่งที่สื่อถึงเจตนาที่แท้จริงของบุคคลทั้งสองว่าต้องการมีความสัมพันธ์แบบเปิดเผย โจทก์ก็นำพยานหลักฐานต่าง ๆ เหล่านี้มาได้ด้วยความยินยอมของ ช. โจทก์ส่ง ภาพการมีเพศสัมพันธ์ของจำเลยกับ ช. ไปให้ ส. น้องสาวจำเลยทางเครือข่ายไลน์ ทำให้เป็นที่เผยแพร่ไปในสังคม อันเป็นการกระทำด้วยตัวโจทก์เอง ทำให้จำเลยเป็นคนเผยแพร่ไม่ การกระทำดังกล่าวจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคนที่ย่อมต้องปกปิด แอบลักลอบ กระทำกันในที่ลับ แม้ว่าอาจเป็นการละเมิดสิทธิในครอบครัวของโจทก์กับผู้เป็นภริยา แต่ โจทก์ย่อมไม่สามารถเรียกค่าทดแทนจากจำเลยได้ เพราะจำเลยไม่ได้แสดงตนโดยเปิดเผย ว่ามีความสัมพันธ์กับสามีโจทก์ในทำนองชู้สาวตามนัยแห่งบทบัญญัติมาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๘๕๑/๒๕๕๕

ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง การที่ภริยาจะเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นที่มีความสัมพันธ์กับสามีของตนในทำนองชู้สาวได้ก็เฉพาะแต่หญิงนั้นต้องแสดงตนโดยเปิดเผยว่ามีความสัมพันธ์กับสามีของตนในทำนองชู้สาว เมื่อโจทก์เพียงแต่สงสัยในความสัมพันธ์ระหว่างสามีโจทก์กับจำเลย เช่น การที่สามีโจทก์ไปค้าประกันหนี้เช่าซื้อรถยนต์ให้จำเลย การรับฟังผู้อื่นเล่ามาว่ามีคนต้องการโทรศัพท์ไปหาสามีโจทก์ เมื่อโทรหาจำเลยก็ติดต่อกับสามีโจทก์ก็ได้ หรือมีผู้เล่าว่าสามีโจทก์ไปหาจำเลยที่บ้านเช่า แต่ไม่ปรากฏว่ามีพยานอื่นสนับสนุนยังไม่พอพียงว่าเป็นการแสดงตนโดยเปิดเผย ทั้งการที่จำเลยกับสามีโจทก์อยู่ด้วยกันตามลำพังในโรงแรมซานเมือง แม้เป็นพฤติกรรมที่ทำให้น่าเชื่อว่าจำเลย

อาจจะไปมีความสัมพันธ์ฉันคู่สาวกับสามีโจทก์ก็ตาม แต่เมื่อสิทธิที่โจทก์จะเรียกค่าทดแทนจากจำเลยนั้น จำเลยต้องแสดงตนโดยเปิดเผยเพื่อแสดงว่าตนมีความสัมพันธ์กับสามีโจทก์ในทำนองคู่สาวเท่านั้น แต่การกระทำดังกล่าวมีลักษณะเป็นการลักลอบและพยายามปกปิดการกระทำให้ทราบกันตามลำพังระหว่างจำเลยและสามีโจทก์ โจทก์จึงไม่มีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากจำเลย

ทั้งสองคดีข้างต้นเป็นกรณีที่ศาลฟังว่าพยานหลักฐานของโจทก์ซึ่งเป็นภริยาไม่พอพียงว่าจำเลยมีความสัมพันธ์กับสามีของโจทก์ฉันคู่สาวโดยเปิดเผย ส่วนตัวอย่างของคดีที่โจทก์สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นคู่กันโดยเปิดเผย เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๙๖๔/๒๕๖๒

คำฟ้องโจทก์ขอเรียกค่าทดแทนจากจำเลย ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง ที่บัญญัติว่า “ภริยาจะเรียกค่าทดแทนจากหญิงอื่นที่แสดงตนโดยเปิดเผยเพื่อแสดงว่าตนมีความสัมพันธ์กับสามีในทำนองคู่สาวก็ได้” จากพฤติการณ์ที่สามีโจทก์ไปพบจำเลยที่บ้านเช่าของจำเลยในช่วงเวลากลางคืนบ่อยครั้ง โดยขับรถมาเองหรือมาพร้อมกับจำเลยก็ตาม บางครั้งก็นอนพักค้างคืนที่บ้านจำเลยและกลับออกมาในตอนเช้าของวันรุ่งขึ้น อีกทั้งสามีโจทก์ยังมีกุญแจที่ใช้เปิดประตูเข้าออกบ้านจำเลยได้เอง แม้ในยามกลางดึกซึ่งเป็นเวลาที่จำเลยเข้านอนแล้วก็สามารถเข้าบ้านจำเลยโดยไม่ต้องรอให้จำเลยเปิดประตูบ้านให้ อันแสดงให้เห็นว่าจำเลยกับสามีโจทก์มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสนิทสนมกันมากกว่าที่จะเป็นเพียงนายจ้างหรือลูกจ้างกันตามปกติธรรมดา การที่จำเลยเป็นหญิงที่แต่งงานมีสามีแล้วยินยอมให้สามีโจทก์ซึ่งเป็นชายอื่นเข้าออกบ้านจำเลยในเวลากลางคืนบ่อยครั้ง รวมทั้งให้นอนค้างคืนที่บ้านแล้วออกจากบ้านไปช่วงเช้าของวันรุ่งขึ้น โดยบางครั้งมีการแต่งกายออกไปทำงานพร้อมกัน ย่อมทำให้เพื่อนบ้านหรือบุคคลอื่นที่พบเห็นถึงพฤติกรรมระหว่างจำเลยกับสามีโจทก์เข้าใจได้ว่า จำเลยกับสามีโจทก์มีความสัมพันธ์ฉันคู่สาวกัน พฤติการณ์เช่นนี้เป็นการที่จำเลยได้แสดงตนโดยเปิดเผยเพื่อแสดงว่าจำเลยมีความสัมพันธ์ฉันคู่สาวกับสามีโจทก์แล้ว โจทก์จึงมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากจำเลยได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง

จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวที่ยกตัวอย่างมาจะเห็นได้ว่า ศาลฎีกา
วางแนวทางค่อนข้างเคร่งครัดว่า ภริยาจะเรียกค่าทดแทนจากหญิงชู้ได้ ภริยามีภาระการพิสูจน์
ให้ชัดเจนว่า หญิงอื่นที่ถูกเรียกค่าทดแทนมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับสามีโดยเปิดเผย ซึ่ง
โดยปกติการเป็นชู้มักเป็นพฤติกรรมที่ลึกลับปกปิดกระทำ สามารถพิสูจน์ได้ยากและแม้จะ
พิสูจน์ได้ว่าเป็นชู้กันจริง ก็มีองค์ประกอบเพิ่มเติมว่าต้องเป็นชู้กันโดยเปิดเผย คือ บุคคลอื่น
ผู้พบเห็นหรือคนทั่วไปสามารถทราบได้ว่าหญิงดังกล่าวเป็นชู้กับสามีโจทก์ ทั้งที่กรณีสามี
เรียกค่าทดแทนจากชู้ของภริยา สามีไม่ต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงดังกล่าว เพียงพิสูจน์ได้ว่าผู้ถูก
เรียกค่าทดแทนมาล่วงเกินภริยาของตนในทำนองชู้สาวก็เพียงพอแล้ว

จากเงื่อนไขการเรียกค่าทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง ที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่าเป็นความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศชาย
และหญิงในสิทธิการเรียกค่าทดแทนตามกฎหมายครอบครัว เนื่องจากสามีสามารถเรียก
ค่าทดแทนจากผู้ล่วงเกินภริยาซึ่งจะเป็นเพศใดก็ได้ และเป็นเพียงการล่วงเกินภริยาไปใน
ทำนองชู้สาวก็เข้าเงื่อนไขแล้ว ไม่ต้องคำนึงว่าภริยาจะสมใจหรือไม่ อาจเป็นกรณีที่ภริยา
ถูกบุคคลอื่นกระทำอนาจารโดยไม่สมใจก็เข้าเงื่อนไขที่สามีจะเรียกค่าทดแทนจาก
ผู้กระทำอนาจารตามบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว นอกจากนี้ การกระทำดังกล่าวไม่จำเป็นต้อง
เป็นการกระทำโดยเปิดเผยด้วย หากเป็นการลึกลับเป็นชู้ สามีเพียงพิสูจน์ได้ว่าบุคคลที่ถูก
เรียกค่าทดแทนเป็นชู้กับภริยาจริง ล่วงเกินภริยาในทำนองชู้สาวจริง แม้เป็นการกระทำโดย
ปกปิด กระทำในที่ลับโดยบุคคลทั่วไปไม่รู้เห็นข้อเท็จจริงดังกล่าว ก็เป็นการกระทำที่
เข้าเงื่อนไขที่สามีจะเรียกค่าทดแทนได้แล้ว ในขณะเดียวกัน กรณีภริยาจะเรียกค่าทดแทน
ได้จากหญิงเท่านั้น ไม่สามารถเรียกค่าทดแทนจากชายอื่นตามบทบัญญัติดังกล่าวได้ และ
การกระทำที่ภริยาจะเรียกค่าทดแทนได้ ต้องเป็นการมีความสัมพันธ์ในทำนองชู้สาวโดย
เปิดเผยด้วย ซึ่งภริยาต้องพิสูจน์ถึงการเป็นชู้กันและต้องเป็นการกระทำโดยเปิดเผยที่ผู้อื่น
สามารถพบเห็น สามารถเข้าใจได้ว่าหญิงผู้ถูกเรียกค่าทดแทนเป็นชู้กับสามีของตน ซึ่งเป็น
เรื่องที่พิสูจน์ได้ยาก เพราะโดยสภาพแล้วการมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวของผู้ที่มีสามีภริยา
ชอบด้วยกฎหมายอยู่แล้วกับชู้นั้น มักเป็นเรื่องที่ลึกลับกระทำกันโดยปกปิด บุคคลทั่วไป
ไม่ทราบและรู้เห็น จะเห็นได้จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ภริยาแพ่งคดีการฟ้องเรียก

ค่าทดแทนเพราะไม่สามารถพิสูจน์องค์ประกอบที่เป็นการกระทำโดยเปิดเผยได้ ในขณะที่
สามีไม่ต้องพิสูจน์องค์ประกอบดังกล่าว

แนวคิดความไม่เท่าเทียมทางเพศนี้เป็นแนวคิดที่หลงเหลือมาจากแนวคิด
สมัยโบราณที่ผู้ชายเป็นใหญ่ บทบัญญัติตามกฎหมายเก่าได้มีการทยอยแก้ไขกฎหมายเพื่อปรับ
ให้หญิงและชายมีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายมากขึ้น แต่มีบทบัญญัติทางกฎหมาย
หลายประการที่ยังไม่ได้มีการแก้ไขให้เกิดความเท่าเทียมกันทางเพศอันเป็นการดำเนินการ
ให้สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะความแตกต่าง
ทางเพศของบุคคลตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช ๒๕๖๐ และตามแนวคิดในพระราชบัญญัติความเท่าเทียมทางเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘
แต่บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๓ วรรคสอง กลับยังไม่มี
การแก้ไขเพื่อให้สิทธิเรียกค่าทดแทนของชายและหญิงตามกฎหมายครอบคลุมครบถ้วนไป
โดยเท่าเทียมและภายใต้เงื่อนไขเดียวกัน

(มีต่อ)

แผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลฎีกา

มีนาคม ๒๕๖๖

บรรณานุกรม

๑. ประสพสุข บุญเดช. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ว่าด้วยครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ ๒๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, ๒๕๖๔

๒. ไพโรจน์ กัมพูสิริ. ย่อหลักกฎหมายครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๓

แผนกติเยาวชนและครอบครัวในศาลฎีกา